

Salih Bozok (1881- 1941)

Atatürk'ün yaveri, asker ve milletvekili.

Salih Bozok, Atatürk'le kader çizgisi birleşen bir hayat sürdürdü. Kısa dönemler hariç ömürleri beraber geçti. Bozok, 1881 yılında Selanik'te doğdu. Annesi Çelebi Hanım, babası Safer Efendi'dir. Nuri Coker ise kayınbiraderidir. Bozok'un Atatürk'le üçüncü kuşaktan akrabalıkları bilinmektedir. Ayrıca Atatürk'ün mahalle ve okul çocukları arasında en çok görüştüklerinden biriydi. Aynı mahallede başlayan bu arkadaşlık daha sonra okul arkadaşlığıyla sürdü. Şemsi Efendi İlkokulu'nda, Selanik Askeri Rüştiyesinde ve Manastır Askeri İdadi'sinde beraberlerdi. Bu okullarda Atatürk ve Nuri Bey'le arkadaşlıkları ilerledi. Daha sonra birlikte aynı yıl Mekteb-i Harbiye'yi bitirdiler. Harp Okulu'nun ardından Salih Efendi jandarma sınıfına geçerek Erkân-ı Harbiye'ye gitmedi ve Türk ordusuna katıldı. 1903 yılında Harbiye'den subay olarak mezun olan Salih Bozok'un ilk görev yeri, Bulgaristan sınırındaki bir karakoldu. Orada dokuz ay kadar görev yaptı. Ardından teğmen rütbesiyle İskeçe kasabasında bir birliğe nakledildi. 1907'de bu görevi hâlâ devam ediyordu ve muntazam alamadığı maaşı 337,5 kuruştı. İskeçe'de bulunduğu sırada İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Selanik'te Küçük Zabit Mektebi'ne öğretmen subay olarak atandı. Bu sayede Selanik'te Kolağası olan Atatürk'le görüşme imkânına kavuştu. 1909 sonrası İttihat ve Terakki'nin güvenilir üyelerinden biri olarak, Selanik Alatinî Köşkü'nde sürgünde bulunan II. Abdülhamid'in muhafızlığına getirildi. Selanik'in Yunan işgaline uğraması ve II. Abdülhamid'in Beylerbeyi Sarayı'na nakledilmesi sebebiyle o da 1912 yılı sonlarında İstanbul'a geldi. Bozok'un uzun yıllar süren bu muhafızlık görevi, 1917'de Yıldırım Orduları Grup Komutanı Atatürk'ün onu başyaverliğine almasına kadar sürdü. Bu tarihte yeni ve müstesna görevi için İstanbul'dan hareketle, 9 Mayıs 1917'de Diyarbakır'a oradan da Halep'e gitti. I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Mustafa Kemal'le birlikte tekrar İstanbul'a döndü. Atatürk'ün ordu kumandanlığından istifa etmesi ve ona da askerlikten çekilmesi tavsiyesinde bulunması üzerine emekliliğini istedi. Emeklilik maaşıyla geçinemeyen Bozok, İstanbul'da bir yandan da ufak tefek zahire işleriyle, ticaretle uğraşmaya başladı. Ayrıca kömür ve odun sattı. Bu zor günleri bir de Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmesi izledi. Divan-ı Harp'ten son anda kurtuldu. Atatürk Temsil Heyeti'yle Ankara'ya gelince Bozok'un da gelmesini emretti. Bozok'ta yeni doğacak çocuğunun doğumunu bile beklemeden Ankara'ya geçti ve çok sevdiği Atatürk'e kavuştu. 23 Nisan 1920'de BMM'nin açılmasıyla Atatürk meclis başkanı seçildi. Bozok'u da yaverliğine aldı. Bu sayede her an Atatürk'ün yakınında bulunarak, yakın tarihimizin önemli olaylarına yakından şahitlik etti. Salih Bozok, Millî Mücadele başlarında ortaya çıkan Yozgat İsyanı'nın bastırılmasında görev aldı. Sakarya, Büyük Taarruz Muharebelerinde Atatürk'ün yanından ayrılmadı. Millî Mücadele boyunca başyaverlik hizmetini sürdürdü. Ağustos 1922'de Büyük Taarruz öncesi Atatürk'le Akşehir'e gitti. Büyük Taarruz ve akabinde İzmir'in düşman işgalinden kurtarılışında Atatürk'ün yanındaydı. Bu arada Salih Bozok'un, Atatürk'ün Latife Hanım'la evlenmesinde de etkisi oldu. Bozok'un Latife Hanım'la Atatürk hakkında mektuplaşmaları önemlidir. Latife Hanım onu "ikinci babası" olarak görüyordu. Bir defasında Latife Hanım Salih Bey'den babalık vazifesi olarak Atatürk'le konuşmasını, yüksek ruhlu, kadirşinas kocasından aralarındaki gerginliğe son vermesi ricasında bulunmasını istemişti. Yarbaylıktan emekli olan Salih Bey, 14 Temmuz 1923 tarihinde Bozok (Yozgat) milletvekilliğine seçildi. Böylece ilk defa Meclise girdi. Aynı yıl Atatürk Cumhurbaşkanı seçilince, Salih Bey'in Cumhurbaşkanlığı başyaveri olarak o müstesna görevi devam etti. Bozok, bütün hayatı boyunca, sadık bir gölge gibi Atatürk'ü adım adım takip etti. 1927 ve 1931 seçimlerinde yeniden milletvekili seçilerek, üçüncü ve dördüncü devre Yozgat (Bozok) milletvekilliği yaptı. 1935 ve 1939 seçimlerinde ise Bilecik'ten seçilerek Meclisteki yerini aldı. Bozok, Fransızca bilen vekiller arasındaydı. Bir ara Halk Fırkası'nın İzmir mutemedliğini

de üstlendi. Ağustos 1930'da Serbest Fırka Olayı'nda bu sıfatla gazetelere verdiği demeçte kullandığı "Yeni fırka danışıklı dövüşüklü bir iştir" sözü bir hayli konuşuldu. Salih Bozok yaver olarak uzun yıllar Atatürk'ün yanında kalmış, O'nun büyük sırdaşlarından da biri olmuştu. Bozok, Atatürk hakkındaki hissiyatını şu sözlerle açıklamaktadır: "Ben Atatürk'ü daha genç bir zabıtken bugün herkesin onu Atatürk olarak takdir ettiği derecede sevmiş ve onun kudretine iman etmişim." 1932 yılında yaşanan bir olay Bozok'un Atatürk'ün yanındaki değerini göstermesi bakımından önemlidir. Atatürk bir takım devlet işleri konusunda İsmet İnönü'ye kızmış ve sofrasında da adeta azarlamıştır. Başbakanlık görevini bırakmasını, istirahata çekilmesini istemiştir. Bu olay üzerine İsmet İnönü, Salih Bey'e gitmiş "Gazi'nin kırmayacağı tek insansınız!" diyerek Atatürk hakkındaki düşüncelerini ve özür dilediğini iletmesini istemiştir. Bunun üzerine Salih Bey Atatürk'le görüşmüş, öfkesini yatıştırmış ve iş tatlıya bağlanmıştır. Bu durum aralarındaki samimiyetin en açık göstergesidir. İlave olarak Bozok, hayatının her aşamasında Atatürk'ün acılarını ve sevinçlerini paylaşan yakınlarından biri olmuştur. Latife Hanım'la evlendiğinde şahitlik eden de, annesi Zübeyde Hanım'ın ölüm haberini veren de Salih Bozok'tur. O kadar ki Atatürk daha evvel, Bozok'tan -kendisi askerî görevle Trablusgarp'a giderken- annesini görüp teselli etmesi isteğinde bulunmuştu. Bu defa ondan annesinin cenaze törenini uygun bir şekilde yaptırmasını rica etmişti. Kendisine "Bozok" soyadını 1934'te Atatürk vermiştir. Kısacası Yaveri Salih Bozok, Atatürk'e o denli bağlıydı ki onun ölümü üzerine kalbine kurşun sıkarak intihara teşebbüs etti. Ancak hemen hastaneye kaldırılarak kurtarıldı. Kurşunun bir iki milimetrelik sapması ve ciğerini delip geçerek sırtına saplanması hayatını kurtarmıştı. Ne var ki Atatürk'ün ölümüyle Bozok'un da dünyası yıkılmış oldu. Geçirdiği iki ameliyat ve kalp rahatsızlığı onu bitkin bir hâle getirdi. Milletvekilliği sürdürdüğü sırada sağlık durumundan şikâyet ederek Yalova'ya çekildi. Meclis toplantılarına en son 21 Ağustos 1940 Çarşamba günü katıldı. Ancak sıhhati günden güne bozuldu. Rahatsızlığı (Göğüs anjini) yapılan tedavilere cevap vermiyordu. 1941 yılının 25 Nisan günü İstanbul'da Suadiye'deki köşkünde öldü. Dört yıl önce kaybettiği, arkadaşı ve kayınbiraderi Nuri Conker'in yanına gömülmeyi vasiyet ettiğinden, cenazesi trenle Ankara'ya getirildi. Devlet töreniyle defnedilen Bozok'un ölümüne dair tezkere 2 Mayıs 1941'de Mecliste okunarak, aziz hatırası için saygı duruşunda bulunuldu. Evli, ikisi kız ikisi erkek, dört çocuk babasıydı. Bozok, çok defalar Atatürk'le seyahatler de bulunmuştu. Atatürk'le aralarındaki bu münasebet ve samimiyet mektuplaşmalarına da yansımıştı. Bozok, Atatürk'le birlikte yaptığı bu seyahatlere dair notlarını, Atatürk'ün ona gönderdiği mektupları muhafaza etmişti. Bu tarihi öneme haiz malzemeyi kendisinden satın almak isteyenler olmuş, fakat Atatürk'ün buna müsaade etmemesi ve "Bunları biz öldükten sonra neşretmek üzere çocuklarına miras bırak" emri üzerine Bozok, bu belgeleri gelecek kuşaklara bırakmıştır. Ölümünün ardından Atatürk'e ait mektup ve belgeler ailesi tarafından Harp Akademileri Komutanlığına bağışlandı. Bozok'un Atatürk'le daha çocukluğunda başlayan arkadaşlığı, zamanla yaveri olarak sadık bir dostluğa dönüşmüş ve hayatının sonuna kadar da bu sadakati devam etmiştir.

Fahri MADEN

KAYNAKÇA

Akşam, 26 Nisan 1941.

ARAZ, Nezihe, **Bir Zamanlar O da Çocuktuk Adı: Mustafa**, İstanbul 1999.

Atatürk Ansiklopedisi, Cilt I, İstanbul 1971.

"Bilecik Mebusu Salih Bozok", **Vatan**, 26 Nisan 1941.

BOZDAĞ, İsmet, **Atatürk'ün Fikir Sofrası**, İstanbul 2002.

BOZDAĞ, İsmet, **Latife ve Fikriye-İki Aşk Arasında Atatürk (Atatürk'ün Başyaveri Salih Bozok Anlatıyor)**, İstanbul 2005.

BOZOK, Salih, BOZOK, Cemil S., **Hep Atatürk'ün Yanında**, İstanbul 1985.

BOZOK, Salih, **Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor**, Yay. Haz. Can Dünder, İstanbul 2001.

Cumhuriyet, 26 Nisan 1941.

GÜLER, Ali, **Atatürk Soyu, Ailesi ve Öğrenim Hayatı**, Ankara 1999.

KOCATÜRK, Utkan, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

MANGO, Andrew, **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu**, Türkçesi Füsün Doruker, İstanbul 2004.

"Mustafa Kemal'den Salih Bozok'a", **Sümerbank (Özel Atatürk Sayısı)**, C V, S 53, Kasım 1965, s.89.

OKYAR, Fethi, **Üç Devirde Bir Adam**, Yay. Haz. Cemal Kutay, İstanbul 1980.

SÖNMEZ, Cemil, **Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.

TBMM Yıllık, Ankara 1935, 1936, 1938, 1939, 1940, 1942.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. I, 1339; C. I, 1927; C. XII, 1940; C. XVIII, Ankara 1941.

Ulus, 26 Nisan 1941.

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/salih-bozok-1881-1941/?pdf=3391> adresinden erişilmiştir